

БӨЛІМ: ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЕКТ

Жасанды интеллект деген не? Қарапайым тілмен түсіндіру, мүмкіндіктері, қауіптері және Қазақстандағы рөлі

ЖАРИЯЛАНДЫ
14.05.2026

ТІРЕК СӨЗДЕР
AI, Жасанды интеллект, Қазақстан,
нейрожелі, технология

СІЛТЕМЕ
<https://bilimger.kz/188695/>

Кейде телефондағы карта кептелісті алдын ала айтып, сізге басқа жол ұсынады. Кейде банк күмәнді төлемді бірден байқап, картаны уақытша тоқтатады. Кейде дүкендегі сайт сізге дәл керек тауарды ұсынады. Осылардың артында бір ғана идея бар: машинаға дерекке қарап, белгілі бір тапсырманы «ақылдырақ» орындауды үйрету. Бүгін біз осыны қарапайым тілмен тарқатамыз.

Жасанды интеллект деген не? Қысқа жауап: бұл — компьютердің адамға тән кейбір қабілеттерді, мысалы, мәтінді түсіну, суретті тану, болжам жасау, шешім ұсыну сияқты істерді орындай алуы. Яғни ол «ойлайды» дегеннен гөрі, үлкен көлемдегі деректерден заңдылық тауып, соған сүйеніп нәтиже береді. Адам миы тәжірибе жинаса, AI да дерек жинап «үйренеді».

ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЕКТ ДЕГЕН НЕ ДЕГЕНІМІЗ НЕ — 1 МИНУТТА ТҮСІНДІРУ

Ең қарапайым анықтама мынау: жасанды интеллект — бұл компьютерлік жүйелердің адамның кейбір ақыл-ой әрекетін қайталауға тырысуы. Оның ішінде тілмен жұмыс істеу, бейнені тану, ұсыныс жасау, болжау, шешім қабылдауға көмектесу бар.

Мұны «бір бағдарлама бәрін өзі түсінеді» деп елестету дұрыс емес. Көп AI жүйе нақты бір міндетке ғана мықты. Мысалы, біреуі мәтін жазады, біреуі бет-әлпетті таниды, біреуі медициналық түсірілімнен күмәнді белгі іздейді. Демек, AI — сиқыр емес, өте қуатты есептеу мен статистикалық модельдердің жиынтығы.

AI-дың ішінде машиналық оқыту, терең оқыту сияқты тәсілдер бар. Бірақ қарапайым қолданушыға бастысы: ол деректерден үлгі алып, нәтиже шығаратын құрал. Әсіресе көп қайталанатын, үлкен ақпаратқа сүйенетін жұмыста пайдалы.

НАҚТЫ НЕ ІСТЕЙ АЛАДЫ (МЫСАЛДАРМЕН)

AI-дың мүмкіндігі кең, бірақ шегі де бар. Міне, күнделікті өмірден бірнеше мысал:

- **Мәтінмен жұмыс:** хат жазу, қысқаша мазмұн жасау, мәтінді аудару, грамматикалық қателерді түзету.
- **Сурет пен видео тану:** фотодағы затты, адамды, көлікті немесе ақауды анықтау.
- **Ұсыныс беру:** YouTube, Netflix, маркетплейс немесе музыка сервистеріндегі таңдау жүйелері.
- **Қауіпсіздік:** банк транзакцияларындағы күмәнді әрекетті байқау, спамды сүзу.
- **Денсаулық сақтау:** рентген, МРТ, анализ нәтижелерінен дәрігерге қосымша белгі көрсету.
- **Бизнес пен әкімшілік:** сұранысты болжау, қойма қорын жоспарлау, клиент сұрағын автоматты жауаппен жылдамдату.

Маңыздысы: AI көбіне толық шешімді бермейді, шешім қабылдауға көмектеседі. Дұрыс сценарийде ол адамды алмастырмайды, адамның уақытын үнемдейді.

ҚАЗАҚСТАНДА ҚАЛАЙ ҚОЛДАНЫЛАДЫ / ҚОЛДАНЫЛА АЛАДЫ

Қазақстанда AI ең алдымен практикалық салаларда пайдалы. Біріншіден, мемлекеттік қызметтерде: құжаттарды сұрыптау, өтініштерді автоматты өңдеу, тұрғындардың жиі сұрағын чат-бот арқылы жылдам жауаптау. Екіншіден, банкте және финтехте: алаяқтықты ерте анықтау, клиенттік сервисті жеделдету.

Үшіншіден, білім беру саласында: қазақ тіліндегі оқыту контентін жекелеу, студенттің деңгейіне қарай тапсырма ұсыну, мұғалімнің уақытын үнемдеу. Төртіншіден, ауыл шаруашылығында: ауа райы, топырақ, өнімділік деректеріне қарап егін жоспарлау, су ресурсын тиімді бөлу.

Тағы бір маңызды бағыт — қазақ тілі. AI қазақша сөйлеу мен жазуды жақсартуға, мәтінді аударуға, дыбысты мәтінге айналдыруға көмектесе алады. Бұл тек технология емес, тілдік инфрақұрылым. Қазақ тілінде сапалы дерек көбейген сайын, жүйелер де дәлірек болады.

ҚАУІПТЕРІ МЕН ШЕКТЕУЛЕРІ (МАҢЫЗДЫ!)

Ең үлкен қате түсінік — AI-ды не тым қорқынышты, не тым құтқарушы күш көру. Шындық ортасында.

Біріншіден, AI қателеседі. Ол сенімді түрде қате айтуы мүмкін. Әсіресе күрделі сұрақтарда, сирек деректерде немесе контекст жетпегенде жаңылуы жиі кездеседі. Сондықтан медициналық, құқықтық, қаржылық шешімді тек AI-ға сүйеніп қабылдау қауіпті.

Екіншіден, дерекке тәуелділік бар. Егер үйретілген мәліметтің өзі біржақты болса, нәтиже де біржақты болуы мүмкін. Бұл әділетсіздікке, стереотипке, кейде дискриминацияға әкеледі.

Үшіншіден, жеке дерек мәселесі. Сіз жүйеге жүктеген мәтін, фото, құжат сыртқа шығып кетпесіне әрдайым кепіл жоқ. Сондықтан құпия ақпаратты сақтықпен пайдалану керек.

Төртіншіден, жалған контент. AI фейк фото, фейк дауыс, фейк мәтін жасауды жеңілдетті. Демек, көргеннің бәріне бірден сене салмай, дереккөзді тексеру әдеті қажет.

Бесіншіден, еңбек нарығының өзгеруі. Кей мамандықтар қысқарады, кейі өзгереді, кейі мүлде жаңа форматқа өтеді. Бұл жаппай «жойылу» емес, қайта құрылу. Ең пайдалы стратегия — жаңа құралды үйрену.

БАСТАУШЫЛАРҒА НҰСҚАУЛЫҚ

Егер сіз жаңа бастасаңыз, мына бес қадамнан бастаңыз:

1. **AI-ды құрал деп қараңыз.** Ол — көмекші, басшы емес.
2. **Күнделікті бір міндетке қолданыңыз.** Мысалы, хаттың жобасын жасау, мәтінді қысқарту, жоспар құру.
3. **Нақты сұрақ қойыңыз.** «Маған көмектес» емес, «Осы мәтінді 3 тармаққа қысқарт, ресми стильде» дегендей.
4. **Жауапты тексеріңіз.** Әсіресе сандарды, аттарды, заңдық немесе медициналық мәліметті.
5. **Құпия деректі бермеңіз.** Жеке құжат, пароль, банк ақпараты — сақтық қажет.

Қорытындысы қарапайым: жасанды интеллект — адамды алмастыратын «бәрін білетін ми» емес. Бірақ ол дұрыс қолданылса, білім, бизнес, медицина, мемлекеттік қызмет және қазақ тілді цифрлық орта үшін үлкен мүмкіндік. Ең жақсы нәтиже сонда шығады: адам ойлайды, AI көмектеседі.

ҚМ АА Күәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimgger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.